

Holocaust i kulturen

-Om hvordan vi skaper våre inntrykk av fortiden

Populærkulturelle og personlige fremstillinger har mye å si for hvordan mennesker forestiller seg fortiden. Nazismen, 2. verdenskrig og Holocaust er blant de temaene du kanskje har møtt i form av fremstillinger som *Saving Private Ryan*, *Inglorious Basterds*, *Anne Franks dagbok* og *Schindlers liste*. Temaene ligger forholdsvis nært i tid, og har generert utallige spillefilmer, romaner, personlige beretninger, tegneserier, TV-serier og dataspill. Felles for slike sjangre er at de formidler historiske faktaopplysninger i en innpakning som pirrer nysgjerrigheten og innbyr til innlevelse. Det vi har valgt å kalle "Holocaust i kulturen" inneholder både historiske fakta og en del elementer som ikke er historiske fakta. Fiksjon, fantastikk og personlige tanker tilfører faktaene menneskelighet og innlevelse.

Her følger noen oppgaver som går ut på å analysere populærkulturelle og personlige fremstillinger av Holocaust.

Til utdraget fra tegneserien "26. november":

26. november er en tegneserie der fire overlevende fra Holocaust i Norge forteller om sitt møte med den nazistiske utryddelsespolitikken. Her følger noen spørsmål til et utdrag fra tegneserien som finnes på neste side.

- 1) Gi et kort handlingsreferat fra utdraget.
- 2) Diskuter hva som sannsynligvis er basert på historiske fakta og hva som er mer fiksjonspreget.
- 3) Identifiser sceneskiftene i utdraget. Hva tror du tegneserieskaperen har ønsket å oppnå med sceneskiftene?
- 4) Hvilke stemninger observerer du i tegningene? Hvilke fortellergrep i tekst og tegninger er med på å skape stemningen i utdraget?
- 5) Hvilke fordeler og ulemper har tegneseriesjangeren når den brukes i historieformidling?

Forsiden av tegneserien *26. november*, en tegneserie basert på fire overlevelsesberetninger fra Holocaust i Norge.

FAMILIEN PHILIPSON VENTET I FRYKT. MOREN PAKKET FOR ALLE SAMMEN. PÅ ETTERMIDDAGEN KOM POLITIMANNEN TILBAKE, FOR Å GI ASSISTENTEN EN BESKJED.

BEGGE TO GIKK SIN VEI. FAMILIEN HADDE NÅ SJANSEN TIL Å FLYKTE, MEN VAR FOR REDDE TIL Å PRØVE. POLITIMANNEN KOM TILBAKE ETTER EN KORT STUND.

POLITIMANNENS SJEF VAR KARL MARTHINSEN, LEDER FOR STATSPOLITIET OG IVRIG NAZIST. HAN VAR DEN ØVERSTE ANSVARLIGE FOR ARRESTERASJONEN AV NORSKE JØDER.

HAN SAMARBEIDET MED SJEFEN FOR GESTAPO I NORGE, HELLMUTH REINHARD, OG HANS MEDARBEIDER, WILHELM WAGNER.

DEN 22. OKTOBER 1942 BLE EN POLITIMANN DREPT I ØSTFOLD. JØDER FIKK URETTMESSIG SKYLDA. TO DAGER SENERE UNDERTEGNET VIDKUN QUILSING EN LOV OM "SIKRING AV ANTATT STATSFJENDTLIGE PERSONER".

ALLE JØDISKE MENN OVER 15 ÅR SOM POLITIET KUNNE FÅ TAKI BLE ARRESTERT OG INTERNERT.

DEN 26. NOVEMBER VAR TUREN KOMMET TIL KVINNENE OG BARNA. I OSLO BEGYNTE AKSJONEN HALV FEM OM MORGENEN. ETT HUNDRE DROSJESJÅFØRER STILTE MED BILER I KIRKEVEIEN, UTEFOR FROGNERPARKEN. CIRKA TRE HUNDRE MENN FRA POLITI, HIRD OG GERMANISK SS VAR OGSÅ DER.

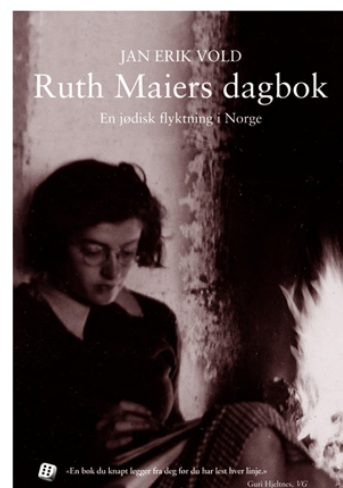
TORSDAG 29. OKTOBER 1942 OSLO

De arresterer jøder. Alle mannlige jøder fra 16 til 72 år. Jødiske forretninger er stengt. Det forbauser meg ikke. Jeg blir bare kvalm. Jeg er ikke lenger «stolt» over å være jøde. Jeg kan gå forbi et jødisk ansikt uten å falle i staver. Men jeg føler en kvalm smak i munnen av ordet «jødespørsmålet». Jeg blir trett når jeg hører at jøder arresteres igjen. Jeg tenker: at de *gidder*. Sionisme, assimilasjon, nasjonalisme, jødisk kapitalisme. Å! La oss bare være *i fred!* Det er så kvalmt å høre om gule merker og jødiske martyrer. Det er så ekkelt. Det minner om ekle ormer, om sleipe vemmelige ormer.

Til utdraget fra "Ruth Maiers dagbok":

Ruth Maier flyktet fra Wien til Norge i 1938. Under tiden i Norge førte hun dagbok. Ruth Maier ble drept i Auschwitz 1. desember 1942.

- 1) Strek under det du mener er historiske fakta i utdraget fra Ruth Maiers dagbok. Tegn en ring rundt de ordene eller frasene du er usikker på, og diskuter disse med medelever.
- 2) Hva vil du kalle det du ikke har streket under?
- 3) Diskuter hvem mottaker kan være, og hvilken betydning mottaker eventuelt har for hvordan denne teksten kan forstås?
- 4) Diskuter hva Ruth Maier kan ha ment med det hun skriver i utdraget.

Ruth Maiers dagbok ble tatt vare på av Gunvor Hofmo, redigert av Jan Erik Vold og utgitt i 2007.

Til klippet fra "Gutten i den stripete pysjamasen"

Klippet fra filmen kan ses her: The Boy In The Striped Pyjamas Part 5 0001:
se Youtube: <http://www.youtube.com/watch?v=zhA258N3kFQ>
06:50-08:37 – Kona til leirkommandanten skjønner hva leiren er
Det er også mulig å få tilgang til klippet ved å sende en e-post til
undervisning@hlsenteret.no

- 1) Lag en liste over hva du antar er henholdsvis historiske fakta og fiksjon i klippet.
- 2) Hvilke filmatiske grep benyttes for å formidle at massedrap foregår, uten å vise massedrap direkte? Diskuter virkningen av grepene.
- 3) Diskuter hvor troverdig leirkommandanten er fremstilt i klippet.
- 4) Diskuter hvor troverdig kona til leirkommandanten er fremstilt i klippet.
- 5) Diskuter hva kona trolig har visst om fra før, hva hun trolig ikke har visst om fra før, og hva hun eventuelt burde ha skjont.
- 6) Diskuter hvilke mulige valg kona har etter denne scenen, og konsekvensen av valgene. For eksempel: Om hun velger å bli værende, er hun da medskyldig i massedrapene som foregår i leiren?

Gutten med den stripete pysjamasen er en oppdiktet historie, men filmen sier likevel mye om nazismen, SS og Holocaust.

Utdrag fra "Det angår også deg":

Vi kom til Oslo midt på dagen. Gråvær og trist. Flyalarmen gikk. Ingen norsk sivilist skulle få se det som nå skulle skje. Likevel stod det folk foran sperringen til «Amerika-kaien». Norske venner. Jeg så dem gjennom et vindu i sykevognen jeg satt i.

Jeg så også noe mer. Et høyt, gråsvart skipsskrog bare syv-åtte meter borte. Det var «SS Donau aus Bremen». Slaveskipet. Utenfor vognen satte en mannsstemme i et fortvilet rop, et eller annet om kvinner og barn. Vi forstod at også kvinnene var tatt. Professor Epstein falt fullstendig sammen og brast i gråt. Alle brøt sammen, også jeg.

"Det angår også deg" er en tidsvitneskildring fortalt mer enn 30 år etter at handlingene fant sted. Forteller er overlevende Herman Sachnowitz, mens forfatter er Arnold Jacoby.

Sammenligningsoppgave: Det angår også deg og 26. november

Utdragene fra *Det angår også deg og 26. november* tar begge for seg hendelser på kaia i Oslo den 26. november 1942, da 532 norske jøder ble deportert fra Oslo med DS "Donau".

- 1) Diskuter hvilke historiske fakta som finnes i begge utdragene.
- 2) Diskuter hvilke historiske fakta som kun finnes i ett av utdragene.
- 3) Hvilke stemningsskapende virkemidler finnes i de to utdragene?
- 4) Gir de to utdragene samme inntrykk av hendelsene, eller gir de forskjellige inntrykk? Begrunn svaret ditt.